

ประเภทเครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยที่ใช้ในพระราชพิธี เครื่องดนตรีไทยโบราณ และเครื่องดนตรีไทยที่ใช้ในพระราชพิธี หมายถึง เครื่องดนตรีไทย ที่ไม่ได้นำมาใช้บรรเลงในวงดนตรีไทยในปัจจุบันนี้แล้ว หรือใช้เป็นบางโอกาส บางอย่างก็เก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑ์ และบางอย่างก็สำหรับใช้บรรเลงเฉพาะในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เท่านั้น เครื่องดนตรีไทยประเภทนี้ ได้แก่

พิณ เป็น เครื่องดนตรีที่มีกล่าวถึงไว้ในหลักศิลาจารึก ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในสมัยสุโขทัย ตอนหนึ่งว่า "เสียงพาทย์" "เสียงพิณ" เข้าใจว่าไทย คงจะได้รับแบบอย่างมาจากอินเดีย เพราะดูตามรูปศัพท์ของคำว่า "พิณ" เป็นคำในภาษาบาลี ของอินเดียและเข้าใจว่า พราหมณ์เป็นผู้นำเข้ามาเล่นกันก่อน เพราะมีเพลงไทยโบราณ เพลงหนึ่งชื่อว่า "พราหมณ์ตีดน้ำเต้า" พิณมี 2 ชนิด คือ

1. พิณน้ำเต้า เป็นพิณสายเดี่ยว กระจกลูกพิณทำจากผลน้ำเต้าผ่าครึ่ง เอาทางจุกหรือขั้วมาเจาะตรึงติดกับไม้คันทวน หรือ "ทวน" ใช้สายยาวประมาณ 78 ซม. (เดิมเป็นสายหวายต่อมาใช้สายเอ็น) ซี่ผ่านจากด้านปลายไปยังด้านโคน (ด้านที่มีกระจกลูก) ซึ่งมีลูกบิด 1 อัน สำหรับบิดสายให้ตึง หรือหย่อน เพื่อให้เสียงสูง หรือ ต่ำ วิธีเล่น เอากระจกลูกพิณประกบติดกับอกเบื้องซ้ายของผู้เล่น โดยใช้มือซ้ายจับคันทวน แล้วใช้มือกด หรือเหยียดสายให้ตึงหรือหย่อน ใช้มือขวาตีดสายให้เกิดเสียง ดังนั้นผู้บรรเลงพิณจะต้องไม่สวมเสื้อ และคงจะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้นที่เล่นเครื่องดนตรีชนิดนี้

2. พิณเพ็ยะ หรือ พิณเป็ยะ มีสายจำนวน 2 - 4 สาย เข้าใจว่ามีวิวัฒนาการมาจากพิณน้ำเต้า โดยการเพิ่มจำนวนสายเข้าไป คันทวนยาวประมาณ 1 เมตร กระจกลูกพิณทำด้วยผลน้ำเต้าตัดครึ่ง เช่นเดียวกับพิณน้ำเต้า หรือทำด้วยกะลามะพร้าวก็มี วิธีเล่นก็เช่นเดียวกับการเล่นพิณน้ำเต้า ในสมัยก่อนตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในแถบภาคเหนือของไทย เคยปรากฏมีผู้เล่นพิณเพ็ยะในขณะไป "เกี่ยวสาว" โดยการตีดพิณคลอเสียงขับร้อง

กระจับปี่ เป็นเครื่องดีดมี 4 สาย เมื่อพิจารณารูปร่างของเครื่องดนตรีชนิดนี้แล้ว สันนิษฐานว่า น่าจะมีวิวัฒนาการมาจากพิณ 4 สาย (พิณพื้นเมืองของภาคเหนือ และภาคอีสาน ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากพิณเพ็ยะอีกทีหนึ่ง) โดยการประดิษฐ์ขัดเกลา รูปร่างให้ปราณีต สวยงามขึ้น เหมาะสมกับการที่จะนำไปใช้ในพระราชสำนัก สำหรับพระราชพิธีต่าง ๆ ปรากฏหลักฐานกล่าวถึงกระจับปี่ไว้ในกฎมณเฑียรบาล ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยาว่า "...ร้องเพลงเรือ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย สีซอ ดีดจะเข้ กระจับปี่ ดีโทน ทับโห่ร้องนี่นั่น..." คำว่า "กระจับปี่" คงจะมาจากคำว่า "กัจฉปิ" ในภาษาชวา โดยที่คำว่า กัจฉปิ ก็มาจากคำว่า "กัจฉปะ" ในภาษาบาลีสันสกฤต ซึ่งแปลว่า "เต่า" ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ กระจกลูกมีรูปร่างคล้ายกระดองเต่า ต่อมาไทยจึงเรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้เป็น "กระจับปี่" ในที่สุด

เกราะ เป็นเครื่องตีทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ยาว 1 ปล้อง ไขว่ข้อหัวท้าย คว้านกระบอกผ่าปากท้องปล้องยาวไปตามลำ ใช้ตีด้วยไม้ไผ่ ฝ่าซีกหรือ ไม้แก่น มือหนึ่งถือเกราะ อีกมือหนึ่งถือไม้ตี อย่างที่เรียกว่า

"ตีเกราะ เคาะไม้" เพราะใช้สำหรับตีบอกเวลา และเป็นอาถรรพ์สัญญาณบอกเหตุ หรือนัดหมายการประชุมตามหมู่บ้านในสมัยก่อน ไม่เคยปรากฏว่าใช้บรรเลงร่วมในวงดนตรี

โกร่ง เป็นเครื่องที่ทำด้วยไม้ไผ่ เช่นเดียวกับเกราะแต่ใช้ไม้ไผ่จำนวนหลายปล้อง (ยาวประมาณ 1 - 2 วา) ปากเป็นรูยาวไปตามปล้องไม้ไผ่ (เว้นตรงข้อ) ทุกปล้อง เวลาตีวงล้าราบไปตามพื้นโดยมีไม้รองหัวท้าย (บางทีถ้าเป็นโกร่งขนาดใหญ่มาก ต้องมีไม้รองตอนกลางด้วย) ใช้ไม้ตีซึ่งเป็นซีกไม้ไผ่เกลากลมเกลี้ยง หรือจะใช้ซอไม้รวก หรือไม้แก่นเหลาขนาดเหมาะสมก็ได้ โกร่งใช้ตีประกอบจังหวะในวงปี่พาทย์ประกอบการแสดงโขน และหนังใหญ่โดยเฉพาะในการบรรเลงเพลงก่น้ำพาทย์ตอนตรวจพบ และในสมัยก่อนใช้ตีประกอบการร้องเชยแม่ศรี ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านในช่วงเทศกาลสงกรานต์

ฆ้องราง เป็นเครื่องตีที่เข้าใจว่าวิวัฒนาการมาจากฆ้องคู่ โดยเพิ่มจำนวนลูกเป็น 7 ลูก ผู้เรียงหนึ่งไปตามความยาวของราง เทียบเสียงเรียงต่ำไปหาสูงตามลำดับครบ 7 เสียง บางรางอาจมีฆ้อง 8 ลูก ปัจจุบันฆ้องชนิดนี้ไม่ได้นำมาใช้บรรเลงแล้ว

เครื่องดนตรีไทยจะแบ่งประเภทออกตามลักษณะของการบรรเลง เช่น เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงโดยการดีด ก็จะเรียกว่าเครื่องดีด บรรเลงโดยการตี เราก็จะเรียกว่าเครื่องตี เป็นต้น ซึ่งโดยหลักการบรรเลงเราสามารถแบ่งเครื่องดนตรีไทยออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. เครื่องดนตรีไทยประเภทดีด มีสายใช้วัสดุไปปิด ดีดที่สายให้เกิดเสียงดัง ได้แก่
 - พิณต่างๆ เช่น พิณน้ำเต้า พิณเพ็ญหรือเป็ญะ
 - จะเข้
 - ซึง
 - กระจำปี่

2. เครื่องดนตรีไทยประเภทสีใช้คันชักสีไปบนสาย ได้แก่

- ซอประเภทต่าง เช่น ซอด้วง ซออู้ และซอสามสาย
- สะล้อ (เป็นเครื่องดนตรีทางภาคเหนือ)

เครื่องดนตรีไทย ที่ใช้บรรเลงกันอยู่ในวงดนตรีไทยในปัจจุบัน ได้แก่

เครื่องดีด

เครื่องดนตรีไทย ประเภทเครื่องดีด ที่ยังนิยมใช้บรรเลงกันอยู่ใน วงดนตรีไทย ในปัจจุบันนี้ มีอยู่ชนิดเดียว คือ

- จะเข้ เป็นเครื่องดีดที่มีเสียงกันวานไพเราะมาก เข้าใจกันว่า จะเข้ ได้รับการปรับปรุงมาจากพิณ เพื่อให้หนังดีดได้สะดวกและไพเราะ จึงวางราบไปตามพื้น

ตัวจะเข้ ทำด้วยไม้แก่นขนุนท่อนเดียวกัน มีเท้ารองตอนหัว 4 อัน และปลายหางอีก 1 อัน มี 3 สาย เป็นลวดทองเหลือง 1 สาย และสายเอ็น 2 สาย ใช้ดีดด้วยไม้ดีดกลมปลายแหลม ทำด้วยกระดูกสัตว์หรืองา เวลาดีดเคียนไม้ดีดด้วยเส้นด้าย ตีกับปลายนิ้วชี้ของผู้ดีด และใช้นิ้วหัวแม่มือกับนิ้วกลาง ช่วยกันจับ เพื่อให้มีกำลัง

จะเข้ ใช้บรรเลงร่วมใน วงเครื่องสาย และ วงมโหรี หรือใช้บรรเลงเดี่ยวประกอบการแสดง "ฟ้อนแพน"

เครื่องสี

เครื่องสี เป็นเครื่องดนตรีที่บรรเลง หรือเล่นโดยใช้คันชักเข้ากับสาย เกิดขึ้นภายหลังเครื่องดีด อัน ได้แก่ เครื่องดนตรีไทย ที่เรียกว่า "ซอ" ซอที่ใช้อยู่ในวงดนตรีไทยมี 3 ชนิด คือ ซอสามสาย ซอคู่ และ ซอด้วง

- ซอสามสาย เป็นเครื่องดนตรีที่เล่นยาก แต่เป็นที่นิยมกันว่า ไพเราะ และสอดคล้องเข้ากับ เสียงขับร้อง ของนักดนตรีไทย ยากที่จะหาเครื่องดนตรีอื่นเทียบเคียงได้ กระโหลก ซอสามสาย ทำด้วยกะลามะพร้าว ชนิดพิเศษ คือมีกะลานูนเป็นกะฟุ้งออกมา 3 ปุ่ม คล้ายวงแหวนสามอัน วางอยู่ในรูปสามเหลี่ยม จึงเป็น 2 เล้า ผ่ากะลาให้เหลือปุ่ม 3 เล้าเป็นกะโหลกซอ แล้วชิงหนังแพะหรือหนังลูกวัวปิดปากกะลา ส่วนประกอบที่สำคัญของ ซอสามสาย มี "หย่อง" เป็นไม้สำหรับหนุนสายตรงหน้าซอ และ "ถ่วงหน้า" ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญมาก ใช้ดีดตรงหน้าซอตอนบนด้านซ้าย ช่วยให้เสียงซอมีความไพเราะ

ขึ้น ปกติทำด้วยเงินลงยา หรือทำด้วย ทองคำ ฝังเพชรก็มี คันชัก ซอสามสาย เป็นรูปโค้ง โคนตรงมือถืองอน แยกต่างจากตัวซอ ซอสามสาย ใช้บรรเลงร่วมใน วงมโหรี หรือบรรเลงคลอกับคนร้อง

- ซอऊ เป็นซอ 2 สาย ตัวกะโหลกซอทำด้วยกะลามะพร้าว ชนิดกลมรีขนาดใหญ่ ใช้หนังแพะ หรือหนังลูกวัว ซึ่งขึ้นหน้า คันซอ หรือ ทวน ทำด้วยไม้จริง เช่น ไม้แก้ว หรือ ทำด้วยงาตันก็มี ที่ หน้าซอ ที่ตรงกลางที่ขึ้นหนัง ใช้ผ้าม้วนกลม ๆ เป็นหมอนหนุนสาย ให้พันหน้าซอ คันชัก ทำด้วยไม้จริง หรืองา ใช้ขนหางม้าประมาณ 160-200 เส้น สำหรับขึ้นสายคันชัก เหมือนสายกระสุน หรือ หน้าไม้ ซอऊ ใช้บรรเลงร่วมใน วงเครื่องสาย วงมโหรี วงปี่พาทย์ไม้นวม และ วงปี่พาทย์ ดึกดำบรรพ์

- ซอดัง เป็นซอ 2 สาย เช่นกัน ทั้งทวนและคันชักทำอย่างเดียวกับ ซอऊแต่ขนาดย่อมกว่าและสั้นกว่าเล็กน้อย กะโหลกซอดังเดิมทำด้วยกะโหลกไม้ไผ่ ต่อมาใช้ไม้จริงและงา ที่นิยมว่าเสียงดีนั้น ทำด้วยไม้ลำเจียก ใช้หนัง งูเหลือมซึ่งหน้าซอ เนื่องจากลักษณะกะโหลกซอดัง คล้ายเครื่องดักสัตว์ที่เรียกว่า "ดัง" เช่น เครื่องดักแด้ จึงเรียกชื่อตามรูปร่างลักษณะนั่นเอง ซอดังมีเสียงสูง ดังแหลมกว่าซอऊ ใช้บรรเลงวงเครื่องสาย และ วงมโหรี

.....

http://www.tlcthai.com/club/view_topic.php?club=MusicThai&club_id=1600&table_id=1&cate_id=1024&post_id=6697

<http://www.xn--42cg3bekk9dce9g7dra8iwc9b.com/>

http://www.bcc.ac.th/web2006/department/giftes_m6/Dontrithai/ins1.html

<http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php/%E0%B8%94%E0%B8%99%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2>